

Opplæringsrett og arbeidsrett: skjæringspunkter og utfordringer

Skolelederkonferansen 19. oktober 2022

Førsteamanuensis Anette Hemmingby, Handelshøyskolen BI

Noen arbeidsrettslige eksempler til å begynne med ...

- ▶ Den sunnmørske lærer: utvikling over tid - moral, etikk og arbeidervern
- ▶ Lærerstreiken: opplæringsrett vs. streikerett - internasjonale regler
- ▶ Mobbedommen, Rt. 2012 s. 146: tydeliggjøring av ansvar

Utgangspunkter

(for diskusjon og til ettertanke)

Hva oppleves som de største utfordringene når det gjelder skoleledelse og 9A-saker?

Hvilke grensedragninger kan særlig være krevende?
Hvorfor?

Privatskolelova

§ 2-4. *Krav til skoleanlegg og skolemiljø*

Skoleanlegga må vere godkjende av departementet. Anlegga må liggje samla.

[Opplæringslova kapittel 9 A](#) om elevane sitt skolemiljø gjeld også for skolar godkjende etter lova her, med unntak av §§ 9 A-10 og 9 A-11

Lovendringene i 2017: hva var nytt om skolemiljø?

Nulltoleranse mot krenkelser (§9A-3)

Skjerpet aktivitetsplikt (§9A-5)

Plikt til å varsle rektor/ledelse når lærer krenker elev

Aktivitetsplan fremfor enkeltvedtak (§ 9A-4)

Statsforvalteren håndhever i enkeltsaker og kan treffe pålegg og tvangsmulkt til skoleeier (§ 9A-6)

Klassiske feil og problemstillinger

- ▶ Før lovendringen 1. aug. 2017: Skoleledere ved melding om at elever ikke hadde det bra, reagerte for sent. Dette medførte ofte at saker fikk utvikle seg uheldig.
- ▶ Praksis fra Statsforvalteren: Skolelederne har blitt flinkere. Rektorer handler fortere enn før lovendringen
- ▶ Utfordringen nå:
 - ▶ Særlig øye til de særskilt sårbare elevene. Disse elevene skal ha særskilt oppmerksomhet. Dette er Udir (som følge av Djupedalutvalgets engasjement på dette) og Statsforvalteren svært opptatt av. Her får skoleledere ofte kritikk.
 - ▶ Skoleledere kan forbedre seg på tiltakssiden. Man kan anlegge flere og bredere tiltak.

Krenkelsesbegrepet

- ▶ Nulltoleranse:

§ 9 A-3 Nulltoleranse og systematisk arbeid

Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering.

- ▶ Subjektiv opplevelse: hvordan eleven opplever hendelsen
- ▶ Enkelthendelser og systematiske krenkelser
- ▶ Hva der det er ulik fremstilling hjemme og på skolen? Udir: Sistnevnte skal legges til grunn.

Ulike former for plikter i kapittel 9 A

- ▶ Aktivitetsplikt, plikt til å følge med
- ▶ Undersøkelsesplikt
- ▶ Plikt til å gripe inn
- ▶ Plikt til å varsle
- ▶ Plikt til å varsle i alvorlige tilfeller

Hvem omfattes av aktivitetsplikten?

§ 9 A-4

«Alle som arbeider på skolen, skal følge med på om elevane har eit trygt og godt skolemiljø»

▶ Hvem?

- ▶ Lærere
- ▶ Miljøarbeidere
- ▶ Skoleadministrasjonen
- ▶ Assistenter
- ▶ Midlertidig ansatte
- ▶ De som regelmessig oppholder seg på skolen

▶ Unntak?

- ▶ De som mer eller mindre tilfeldig er på skolen for å utføre et enkeltoppdrag, f. eks. de som henter avfall, håndverkere eller bud.

Når inntreer aktivitetsplikten?

- ▶ Djupedalutvalget: På skolens område - plikt til å følge med
- ▶ «Blindsoner»: Garderober, i minuttene fra friminuttene
- ▶ NB! Utearealer skal ikke ha blindsoner!
- ▶ Udir: tilstrebe å ikke ha blindsoner

Plikten til å undersøke

§ 9 A-4

«Ved mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarast undersøkje saka.»

- ▶ Vid undersøkelsesplikt i henhold til lovens forarbeider
- ▶ Undersøkelse skal iverksettes *straks*
- ▶ *Ved mistanke/kjennskap skal skolen undersøke, selv om det enda ikke har skjedd en krenkelse*
- ▶ *Utløses uavhengig av hvordan skolen har fått informasjon*
- ▶ *Alltid plikt til å undersøke*
- ▶ *Elever som sier ifra skal tas på alvor*

- ▶ *Krenkelser vs konflikter mellom elever*

Plikten til å gripe inn

§ 9 A-4

«... og gripe inn mot krenking som mobbing, vald diskriminering og trakassering dersom det er moegeleg.»

- ▶ Grensen mot nødrett og nødverge, straffeloven
- ▶ «Moegeleg»: inngripen har også grenser

Plikten til å varsle

§ 9 A-4

«Alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor dersom dei får mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø.»

- ▶ *Mistanke* - terskelen skal være lav!
 - ▶ Alene i friminuttene
 - ▶ Endrer adferd
- ▶ Meldinger fra foresatte skal tas på alvor!
- ▶ Elevundersøkelser
- ▶ Opplysninger fra andre elever

Plikten til å varsle i alvorlige tilfeller

§ 9 A-4

«Rektor skal varsle skoleeigaren i alvorlege tilfelle»

- ▶ Voldshandlinger
- ▶ Integritetskrenkende handlinger
- ▶ Jevnlig mottar stygge kommentarer
- ▶ Grove trusler på sosiale medier
- ▶ Skolen selv har ikke greid å løse saken over noe tid

Skjerpet aktivitetsplikt når en ansatt krenker

§ 9 A-5. Skjerpa aktivitetsplikt dersom ein som arbeider på skolen, krenkjer ein elev

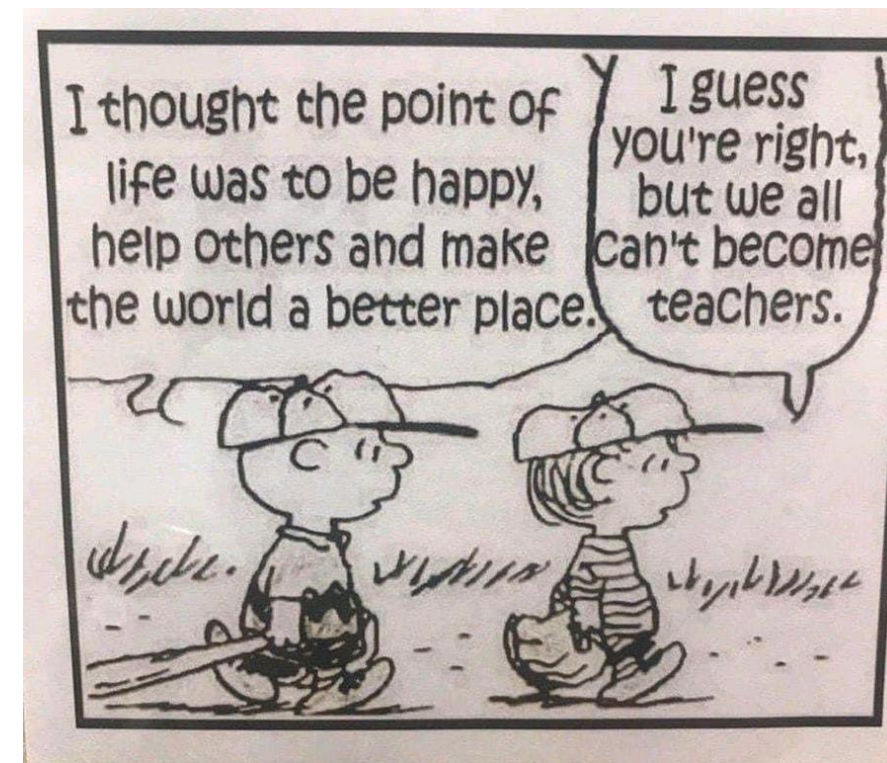
Dersom ein som arbeider på skolen, får mistanke om eller kjennskap til at ein annan som arbeider på skolen, utset ein elev for krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering, skal vedkommande straks varsle rektor. Rektor skal varsle skoleeigaren. Dersom det er ein i leiinga ved skolen som står bak krenkinga, skal skoleeigaren varslast direkte av den som fekk mistanke om eller kjennskap til krenkinga. Undersøking og tiltak etter § 9 A-4 tredje og fjerde ledd skal setjast i verk straks.

Skjerpet aktivitetsplikt - § 9A-5

Når en som arbeider på skolen krenker en elev:

- ▶ negativ væremåte ovenfor elev
- ▶ nedlatende eller krenkende uttalelser om intellekt eller kropp
- ▶ trusler
- ▶ nedrige angrep på elevens personlige integritet og virkelighetsforståelse
- ▶ elever holdes, slår, dyttes, klypes etc
- ▶ uakseptable handlinger som utgjør grove tillitsbrudd; intimitetskrenkelser

Lærerkollegiets ansvar for å avdekke - misforstått lojalitet

Skjerpet aktivitetsplikt forts.

- ▶ Eksempler fra Djupedalutvalget
 - ▶ Forskjellsbehandling: Gjort narr av, ertet, holdt utenfor
 - ▶ Noen ganger: Trusler, elever blir slått, dyttet, sparket, holdt fast, kommentar om utseende, negativ væremåte overfor en elev vedkommende ikke liker
- ▶ Totalt uakseptable handlinger - grove brudd på tilliten mellom skolen, elevene, foresatte og samfunnet
- ▶ Svake krav til mistanke
- ▶ Regelen skal inngå i det generelle arbeidet i skolen
- ▶ Lærerkollegiet har et særskilt ansvar
- ▶ Sanksjoner overfor den ansatte: fra veiledning til avskjed
- ▶ Ordinære beviskrav, bevisvurderingene ligger innenfor styringsretten
- ▶ Forholdet mellom grensesettende handlinger og straffbare handlinger

Plikten til å gripe inn - tiltak

§ 9 A-4

«Når ein elev seier at skolemiljøet ikkje er trygt og godt, skal skolen så langt det finst eigna tiltak sørge for at eleven får eit trygt og godt skolemiljø. Det same gjeld når ei undersøking viser at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø.»

- ▶ Hvem skal tiltaket rette seg mot? Mobbedommen
- ▶ Tiltak som er egnet. Dette er uavhengig av hva elevene (og foresatte) måtte mene
- ▶ Bestemmelsen tolkes utvidende - evaluere - endre - sette inn nye tiltak
- ▶ Hurtig intervensjon!

Tiltak forts.

- ▶ Som hovedprinsipp: Foreldrene involveres
- ▶ Også krenkeren skal behandles med respekt
- ▶ Straff er et ineffektivt virkemiddel
- ▶ Tiltak overfor foreldregruppen
- ▶ Økt kontroll fra de ansatte
- ▶ Når faller tiltakene bort? Når krenkelsene tar slutt og eleven har et trygt og godt skolemiljø

Læreres arbeidsmiljø - «§ 9-A-sakene»

- ▶ Hva er en «krenkelse» etter opplæringsloven?
 - ▶ **Subjektiv** opplevelse for elev etter oppl. § 9A-2, men **objektiv** vurdering av om krenkelse har forekommet etter oppl. § 9A-5
 - ▶ Forskjell på **klage** på lærers yrkesutøvelse og **krenkelse** i skolemiljøsak
- ▶ Om krenkelse eller ikke: basert på en **helhetsvurdering**: faktum, kontekst, profesjonsskjønn, handlingsalternativer, tidsperspektiv, enkelttilfelle, hendelsens grovhet
 - ▶ Dreier saken seg om lærers faglige/didaktiske valg, metode, vurderingsformer, karakterer?
 - ▶ Dreier saken seg om innhold i undervisningen (diskusjon om litteratur, religion, historie, samfunnsforståelse, biologi?)
 - ▶ Elevens reaksjoner på manglende opplevelse av tilhørighet/bli sett og hørt/medvirkning?
 - ▶ Grensesetting/irrettesettelser ovenfor elevens oppførsel?
 - ▶ Hva kan normalt forventes av en lærer?

Hva er sjelden «krenkelse»?

- ▶ Uenighet om metodevalg og undervisningsstil
 - ▶ Forutsatt at lærer underviser etter læreplan
- ▶ Misnøye med klasseledelse/svak klasseledelse
- ▶ Uenighet om karakterer
- ▶ Grensesetting - det å stille krav til elever (NB! Likebehandling)
- ▶ Opplevelser som er sårende og støtende, men innenfor læreplanen
- ▶ Klage på lærers generelle arbeidsutførelse som ikke innebærer en «krenking»

Når læreren påstås å ha krenket ...

- ▶ Ulike faktiske og rettslige tema i opplæringsloven og i arbeidsmiljøloven
- ▶ Hva er en «krenkelse» etter opplæringsloven?
 - ▶ *Subjektiv* opplevelse men *objektiv* vurdering
- ▶ Er faktum riktig? Har arbeidstakeren fått tilstrekkelig kontradiksjon? (skal få anledning til å uttale seg i en sak som angår en selv)
 - ▶ Arbeidsgivers ansvar for å opplyse saken
 - ▶ Arbeidstakers medvirkning
- ▶ Hvor langt rekker arbeidsgivers styringsrett?
 - ▶ Ordinære beviskrav - bevisvurderinger er innenfor styringsrett
- ▶ Sanksjonering i 9A-saker kan være fra ikke-sak/veiledning til avskjed
 - ▶ Særlige krav til arbeidsgivers arbeidsrettslige saksbehandling

Skolens saksbehandling rettet mot ansatte

- ▶ Varsler om krenkelser konkretiseres
- ▶ Elevens opplevelse skriftliggjøres
- ▶ Elevens opplevelse forelegges ansatt for kontradiksjon
- ▶ Sakens faktum undersøkes med den ansatte: Er faktum riktig? Vitner? Hvilken kontekst er hendelsen oppstått i? Er hendelsene gjentakende eller grove, eller beror de på misforståelser?
- ▶ Skolens undersøkelse dokumenteres
- ▶ Eventuelle tiltak for eleven diskuteres
- ▶ Forslag til tiltak: Aktuelt med reparerende tiltak mellom den ansatte og elev?
- ▶ Ansattes versjon av hendelsen(e) og konteksten skriftliggjøres
- ▶ Skolen må avklare om saken innebærer krenkelse eller ikke, og om saken skal behandles som en personalsak eller om den avsluttes.
- ▶ Forslag til reparerende tiltak mellom ansatt og elev?
- ▶ Eventuelle reaksjoner overfor den ansatte skal stå i forhold til krenkelsen. Arbeidsrettslige tiltak: saklige, hensiktsmessige, forholdsmessige, knyttet til aktuell situasjon
- ▶ Elev/foresatte har ikke innsyn i tiltak mot ansatt - arbeidsrettslige sanksjoner
- ▶ Når saken avsluttes: må avklare om og hvor lenge samtalereferat skal lagres i personalmappe

Oppsummerende om læreres rettsvern

- ▶ Læreres stillingsvern er i arbeidsmiljøloven
- ▶ Elever har aldri innsyn i læreres personalsak
- ▶ Ulike faktiske og rettslige tema i opplæringsloven og i arbeidsmiljøloven:
 - ▶ Oppl: Nulltoleranse mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering.
 - ▶ Aml: «Fullt forsvarlig arbeidsmiljø» og «ikke utsettes for trakassering eller annen utilbørlig opptreden»

Arbeidsrettslige virkemidler før oppsigelse

- ▶ Plikt til å veilede: Tilbud om veiledning, eventuelt bytte av undervisning/klasser om aktuelt
- ▶ Arbeidsgiver må kunne dokumentere at veiledning ikke har hjulpet, for eksempel i form av rapport fra veileder, flere klager fra elever og/eller foresatte osv.
- ▶ Gi en eventuell advarsel
- ▶ Andre arbeidsoppgaver/tilby en annen stilling eller stilling ved en annen skole

Takk for
oppmerksomheten!

anette.hemmingby@bi.no